

DEBUTANTER

Agnes Gerner om två av årets mest uppmärksammade debutanter, Ali Derwish (f. 1983) och Aya Kanbar (f. 2004). Böckerna *Saddam Husseins nya roman* respektive *Hyperverklighet* har inte mycket gemensamt. Om Derwishes bok "präglas av ett kontrollerat raseri, domineras Kanbars debut snarare av en otyglad uppsluppenhet." Men båda böckerna imponerar på recensenten.

[Lyssna på recensionen? Klicka på pilen!]

Saddam Hussein skrev en roman. Eller, för att vara exakt: för drygt tjugo år sedan publicerades en roman som tillskrevs Saddam Hussein, förmodligen författad av en spökskrivare. I Ali Derwishes debutdiktsamling *Saddam Husseins nya roman* har den forne diktatorn slagit sig ned vid det metaforiska skrivbordet igen, angelägen om att författaren Ali ska ge honom respons på manuset ("Han tar tacksamt emot feedback och kritik", skriver Derwish, med en lågmäld deadpan-humor som återkommer boken igenom). Men Derwish är mer intresserad av Husseins rättegång, och huruvida diktatorn "var en rättvis man eller inte". Spoiler alert: det var han inte. Saddam Hussein styrde med "skräck och rädsla", själv fruktade han inget förutom Gud.

Saddam Husseins nya roman är sprängfylld med fakta, smidigt invävd i texten. Det är förunderligt att det går att integrera så mycket ren information i en diktsamling utan att läsningen tyngs ned. Derwishes lätta, flödande språk och samlingens skickliga komposition låter mig ta del av lektion efter lektion i historia och samhällskunskap utan att det någonsin känns ansträngande eller forcerat. Framför allt är texten oupphörligt angelägen, oupphörligt brännande. "Om varje människa är en värld, hur många världar har då utplånats?" frågar

sig Derwish, och låter läsaren snudda vid en närmast ofattbar förlust, såväl kollektiv som individuell.

Diktjaget, författaren Ali, tänker. Han tänker ”på fäder och deras arv”, han tänker ”på blod, igen”, han tänker på ”vad en människa är, vad ett liv är”. Så många meningar inleds med ”Jag tänker” att jag inte kan låta bli att associera till skrivskoleklassikern *I remember* av Joe Brainard, där författaren låter minnena flöda, frammanade av den återkommande frasen *Jag minns*. Men minnet är inte bara något författaren frammanar med vilje, det är i lika hög grad något som tränger sig på, ovälkommet:

/.../

Jag kan inte sluta tänka på när jag tvingades titta på de tortyrfilmer som släpptes efter Invasionen, filmer som visades på tv.

Jag ville inte, men tittade ändå.

Jag kanske skulle lära mig något.

Jag kanske skulle gå miste om något om jag blundade.

/.../

Ibland går Derwish ännu närmre, blir mer konkret. Bilderna han målar upp är brutala, effektiva utan att vara effektsökande:

/.../

Men i det stora rummet: förhørsrummet eller tortyrkammaren, håller förövaren svavel på din tunga och använder din kropp som askfat, vänder dig ut och in.

/.../

Då och då öppnar Derwish en parentes; ibland för att berätta en anekdot eller dra ett (underligt, galghumoristiskt, långrandigt) skämt, ibland för att flika in ett stycke information som motsäger eller nyanserar det som nyss sagts. I en av parenteserna beskriver Derwish hur Saddam Hussein läste Dostojevskij i väntan på att avrättas, och att han uppges ha kallat den store ryssen för ”en otrolig människokännare” – ord som Derwish själv återanvänder för att beskriva Hussein, som utnyttjade sin människokänedom för att manipulera sin omgivning: ”det geniala sociala spelet var ett sista ess i hans skraddarsyddda ärm”. Först uppfattar jag parenteserna som fönster Derwish slår upp i texten för att släppa in lite luft: ”I parentesens mjuka våld och välvda väggar får jag

sväva och skriva fritt”. Men parenteserna blir alltmer klaustrofobiska, och framstår i högre grad som platser för ren, koncentrerad smärta: ”(Jag tänker på min mor.)”, skriver Derwish, och det är som att orden tar spjörn mot parentesens väggar.

När Derwish skriver om Saddam Husseins favoriträtt (*mazgoof*, en kulinarisk preferens han delar med författaren), om diktatorns dallrande mage eller bacillskräck, tolkar jag det inte som att Derwish försöker humanisera Hussein – snarare försöker han oskadliggöra honom genom att blotta hans mänsklighet: ”Jag tänker att Saddam är en människa så som en människa är en människa. Oironisk och fragil.” Ungefär på samma sätt uppfattar jag Derwishes förkärlek för ordlekar – jag får inte känslan av att han försöker vara rolig, eller ens lekfull, snarare handlar det om att försöka synliggöra någonting, för sig själv i lika hög grad som för läsaren. Hussein kallas för en ”sumerisk summarisk avrättare”, och likheterna mellan orden *protest* och *protes*, *dikt* och *diktatur*, *diktator* och *diktare* avhandlas. Derwish leker med rädslans semantiska beståndsdelar, som om han jonglerade med en granat.

En bit in i texten dyker *Samir* upp, som en ”långsam blix”. Enligt bokens baksidestext är han en vän av det fiktiva slaget, skapad för att hjälpa författaren att ”stå ut med att möta denne fruktade diktator”. Samir är någon att rikta rösten till, någon som orkar lyssna och ta emot, ”en portal i en dikt om krig och massgravar”. Samir må vara ett litterärt grepp snarare än en människa, men sällan har en låtsaskompis varit så full av kött och blod:

Ur kärlek föddes du, Samir.

Ur lojalitet.

Ur kärlekstörst.

/.../

Beskrivningarna av vännen lutar sig vid något tillfälle farligt nära det klichéartade, men faller aldrig över kanten. Tvärtom är de vackra på ett sätt som får det att suga till i magen:

/.../

Dina ögon är som brunnar, djupa nog att dricka ur. Jag undrar hur länge solljuset färdats för att lysa upp ditt ansikte.

/.../

Det är en mäktig kärleksförklaring, svulstig men okonstlad.

Familjen, i synnerhet föräldrarna, är bokens självklara hjärta. I slutändan handlar allting om dem, att förstå vad de har utsatts för, vad de har berövats, och att hitta ett sätt att leva vidare i skuggan av deras förlust. Derwish skriver om huset fadern ”en gång levde i och en gång och för alltid blev bestulen på”, han skriver om sin ”mor som sprang fram och tillbaka från myndighet till myndighet för att styrka sin existens”. Texten är mättad av sorg, av en ilska så stor att den skulle kunna bli förlamande, men hos Derwish är det tvärtom: ”Det är enbart där, i raseriet jag känner inför det som åsamkats min mor, yngre än vad jag är nu, som jag känner att jag kan skriva”.

Aya Kanbars debut *Hyperverklighet* är måhända inte en direkt motsats till Ali Derwishes *Saddam Husseins nya roman*, men de två verken står i skarp kontrast till varandra. Där Derwishes bok präglas av ett kontrollerat raseri, domineras Kanbars debut snarare av en otyglad uppsluppenhet. Där *Saddam Husseins nya roman* har ett sammanhållande tema och en enhetlig komposition, är *Hyperverklighet* spretig både till innehåll och form. Spretigheten gör det svårt att hitta en konstruktiv ingång till Kanbars text. Det som utmärker den är inte så mycket en tydlig röd tråd som en säregen puls. Sylvia Plath använde ofta en vattenmelon för att beskriva känslan när livet öppnar sig och blottar sin saftiga rikedom, när allt känns möjligt, om än bara för ett ögonblick. Samma känsla drabbar mig när jag läser Kanbars dikter: det är som att läsaren får följa med när världen spricker upp framför hennes ögon, redo att förtäras. I sina starkaste stunder förenar Kanbar surrealism med konkretion på ett sätt som får läsningen att vibrera:

/.../

**inuti tvättmaskinen finns bretons galaxer
nu har grannen börjat klaga igen**

**jag vill vakna upp bredvid dig
& känna doften av din tröja
efter att den varit inuti tvättmaskinen,
där guldfiskar simmar
& drömmer om diskotek där dekadensen finns**

Hyperverklighet är indelad i fem så kallade akter: *futurism*, *kollektion*, *framstupa*, *regndropparna före skuren* och *crescendo*. Jag kan inte påstå att aktindelningen ger mig någon särskild ingång i texten, men den stör inte heller. Kanske är indelningen ett försök att skapa vila i det intensiva textflödet, ett sätt att ge läsaren andrum, och det lyckas i viss mån. Jag tror dock att samlingen hade tjänat på att stramas åt – om Kanbar hade arbetat mer med att sälla och sovra hade de starkare partierna lyst ännu klarare. Bokens etthundrafyrtiotre sidor är inte överlastade, snarare tvärtom. Ibland väger de lite för lätt, och jag tappar intresset. Dikterna är strösslade med citat och referenser till musik, film och litteratur, nogsamt redovisat i en avslutande

referensförteckning. Ibland känns de inte helt förankrade i texten, men ofta gnistrar det till. Särskilt övertygande är den fina Karin Boye-hommagen:

/.../

molnen
molnen
molnen
molnen

**karin diktade om
hennes kris har blivit min
den inglasade förälskelsen**

Dikten "ideologi" är en av relativt få dikter med en mer uppenbart politisk klangbotten. I tempo och vokabulär påminner den starkt om en Kent-låt, vilket alls inte är menat som en förolämpning, men utan musikens balanserande funktion och Jocke Bergs genuina svårmod, tangerar den det banala:

**smärtan skriker från din hals
medan du får en identitet
klaga på klassamhället
tills du dör
tills makten blir lavendel
du långsamt spyr upp
/.../**

Det fungerar bättre när Kanbar är mer konkret och verklighetsnära i sin samhällskritik.

Vid ett par tillfällen uppehåller hon sig vid frågor om ursprung och rasifiering, vid att bli "profilerad på bussen" trots en vokabulär som "följer lagen". En "ensam fråga, / är jag en samhällsdebatt?" frågar Kanbar, med en formulering som tack vare sitt återhållna patos blir direkt och drabbande.

Den underfundiga, lite torra humorn i "annons" för tankarna till Kristina Lugn:

**»söker en passionerad person,
/.../**

**gärna intresserad av katter
& känslan man får
på en parkeringsplats
sent på kvällen**

kontakta snarast«

Även om dikten saknar Lugns svärta, så finns där ett välgörande stråk av melankoli. Humorn återkommer även i ”pengatvätt med kombinationer”, en absurd, vild berättelse om pengar och prostitution:

**åh, vad ska man köpa med dessa nya pengar?
en dyr kexchoklad
Jag ger den till glädjeflickan med hemofili
»jag kan koagulera dig« säger jag
men hon tackar nej**

/.../

Dikten präglas av en ömsint medmänsklighet, och trots det skruvade innehållet känns skildringen på något underligt sätt jordnära. Jag hade önskat att Kanbar vågade lämna texten lite mer öppen, att hon motstod frestelsen att knyta ihop säcken och förtydliga: ”man glömmer nästan bort att hennes revben är krossade / men bara nästan”. Jag hade gärna sluppit den avslutande radens övertydlighet, och istället fått landa i den brutala bilden av ”glädjeflickans” krossade revben.

Att dikten är så fri och otyglad är både dess styrka och dess svaghet: jag blir upprymd av de vilda associationerna och det innovativa bildspråket, men önskar ibland att Kanbar hade varit lite strängare mot sin text. Ibland närmar sig dikterna ungdomliga klichéer, eller måhända snarare klichéer om hur en ung människa ser på vuxenvärlden:

/.../

**kanske ska man bli sinnessjuk
gå upp kl. 5 på morgonen,
springa en mil
& se livet passera revy**

/.../

Det är inte samlingens starkaste stunder, men lyckligtvis är de i minoritet. I nästa andetag kommer en mer innovativ, omstörtande bild, och jag är med på banan igen: ”bränn dina fingrar på grillen / bli en martyr för kunden”. Det är en träffande illustration av klassamhället som Kanbar gärna hade fått utveckla.

Bland kärleksskildringarna hittar vi några av samlingens mest drabbande formuleringar: ”stunden jag kände kärlek för första gången / blev jag närsynt”, skriver Kanbar, i en elegant lek med den slitna tropen om blind kärlek. Den dramatiska förälskelsen får närmast episka proportioner: ”Vi är en skandal / kvällstidningarna inte kan sluta skriva om”, ”ingen mark under mig & ett slukande paradys över oss”. Det är uppskruvade men samtidigt precisa bilder av hur en förälskelse kan kännas, om man så att säga vågar köra ända in i kaklet (vilket man väl bör göra, om det ska vara värt besväret).

Samlingen som helhet är förvånande ljus, trots att den stundom vidrör tunga ämnen. Inte ens när Kanbar skriver om ett *du* som förblöder på en ungdomsanstalt blir det helt nattsvart. *Hyperverklighet* är en ojämn men löftesrik bok, energisk och spänstig som en kalv på grönbeta. För att citera Kanbar själv: ”ser man inte potentialen, / så är man förnekare”.

Saddam Husseins nya roman
Ali Derwish
Albert Bonniers, 2021

Hyperverklighet
Aya Kanbar
Nirstedt/Litteratur, 2021

Författarfoto:
Daniel Diaz (Ali Derwish)
Severus Tenenbaum (Aya Kanbar)